

KEUZEVERWANTSCHAP GEZONDHEID * RUIMTE

GEZONDHEID

Dat gezondheid op dit moment nadrukkelijk gelijktijdig op de agenda van politici, designers, ruimtelijke professionals, de gezondheidszorg, kennisinstellingen en overheid staat, is voornamelijk het gevolg van een gekanteld bewustzijn: de mondiale economie en daarmee samenhangend onze (ongezonde) levensstijlen, welvaartsziekten en (over)belasting van het milieu blijken grote gezondheidsrisico's met zich mee te brengen. Risico's die de betaalbaarheid en organisatie van maatschappelijke voorzieningen, zorgkosten en economische vitaliteit onder druk zetten.

Het is evident dat het verbinden van gezondheid met duurzame ruimtelijke ontwikkeling het gevolg is van de grote sociaaleconomische belangen die met gezondheid verbonden zijn. De overheid decentraliseert en legt meer verantwoordelijkheid (ook waar het de gezondheid betreft) bij burgers en bedrijven. Binnen de nieuwe omgevingswet zullen planologische kaders en regelgeving verregaand versoepeld worden. De wet moet het wettelijk kader gaan bieden voor omgevingskwaliteit, gezondheid, groen en veiligheid. RIVM en GGD plaatsen gezondheid nu op de agenda van de ruimtelijke professionals. aMb sluit met dit cross-sectoraal jaarprogramma aan op een reeds opgestarte dialoog tussen ruimtelijke professionals en andere aan gezondheid gerelateerde kennisgebieden en beleidsorganen.

(ON)GEZONDHEID ALS RUIMTELIJKE OPGAVE

Als we gezondheid verbinden met ruimtelijke ordening dan heeft dat te maken met de ruimtelijke inrichting van de hele samenleving. Een samenleving die de afgelopen decennia efficiënt en economisch is ingericht met zorgvuldig gescheiden woonzones, zorggebouwen, ziekenhuizen, groothandel, winkel(centra), recreatielandschappen, agrarische landschappen, bedrijfszones, infrastructuur et cetera. Een systematische scheiding die met een immer uitdijend wegennetwerk voor optimale functionaliteit en productiviteit heeft gezorgd. Het systeem blijkt echter letterlijk in veel opzichten ziekmakend. Uitstoot van broeikasgassen, minder groene ruimte, (verkeers)stress, licht-, geluid-, bodem- en luchtvervuiling, gebrek aan fysieke beweging, eenzaamheid en slechte voedingspatronen leiden tot een slechte mentale en fysieke conditie.

In de toekomst zullen gebouwen en hun omgeving veel meer ontworpen moeten worden vanuit het perspectief van het persoonlijke welzijn. Economische vitaliteit, mobiliteit en voorzieningen moeten verbonden worden met de beleving van comfort. Comfort als verlengstuk van de private leefruimte. Comfort in de zin van ontmoeting, variatie, schone lucht, groen, veiligheid, bewegingsruimte en zintuiglijke beleving. Comfort dat vormgegeven zal moeten worden samen met al die groene, ruimtelijke en technologische toepassingen die gebouwen en omgevingen duurzamer moeten maken.

Binnen de zorg en het onderwijs zijn veranderingen reeds zichtbaar: alle kinderen gaan weer samen naar dezelfde school. Er wordt geëxperimenteerd met nieuwe woonvariëaties waarin jong en oud samenwonen. Kleinschalige zorgknooppunten in wijken waar veel ouderen

wonen. Cross-over tussen de tuinbouw- en zorgsector hebben tot nieuwe klimaatneutrale 'kasgebouwen' geleid, waar bewoners intensief aan groenbeheer doen. Vergrijzing vraagt verregaande aanpassingen aan de openbare ruimte met geheel eigen zintuiglijke prikkels voor oriëntatie en veilige routes. Infrastructuur met genoeg energieneutrale knooppunten voor overstappen op de fiets of schoon openbaar vervoer. Kilometerslange groene corridors dwars door steden met fiets- en wandelpaden vormen de nieuwe zuurstofaders van het stedelijk gebied. Werken in een gezond binnenklimaat. Lifestyle trends rond sportiviteit, gezonde en gezond geproduceerde voeding lijken een indicatie voor een langzaam kantelend bewustzijn rond gezond gedrag.

Nieuwe technologieën geven een geheel nieuwe dimensie aan gezondheidsbeleving doordat apps zowel de invloed kunnen meten van een omgeving op de gezondheid als ons eigen gezond gedrag. Meten is weten. Niet alleen individuele apps op je smartphone zoals een stappenteller, caloriemeter en eentje die je slaapritme monitort, maar ook de ingebouwde slimme meter in je huis, die je vertelt hoeveel energie je verbruikt per dag, per apparaat, zelfs op het moment dat je kijkt.

En die slimme meter kun je dan weer met een app uitlezen op je smartphone, waar en wanneer je maar wilt. De thermostaat die je zo in kunt stellen dat de verwarming 's morgens tussen 6.30 en 8.00 aan staat of automatisch 's avonds om 22.00 uur afslaat en het koffiezetapparaat dat je 's avonds vult en via een voorprogrammering zorgt dat de koffie 's morgens klaar is als je beneden komt. Denk ook aan slimme zonwering.

Technologie zal een steeds grotere invloed hebben op hoe wij de binnen- en buitenruimte gebruiken. Technologie verbindt gezondheid met de ruimtelijke omgeving. Smartsensor apps geven ons informatie over luchtvervuiling, geuren of extreme drukte. Nu al zien we dat de fietsnelwegen die overal in Nederland worden aangelegd plekken zijn waar geëxperimenteerd wordt met innovaties als energieopwekkend asfalt. Daarnaast wordt gepoogd deze fietscorridors aantrekkelijk te maken. Niet alleen door te benadrukken dat de fietsroute korter is dan die met de auto, maar ook door middel van bijvoorbeeld zintuigprikkelend gebruik van oplichtend asfalt.

SECTOROVERSCHRIJDENDE AMBITIES EN UITDAGINGEN

Omgevingskwaliteit

Vanuit een 'Sense of Place' - zullen (gezonde) omgevingskwaliteiten bedacht én ruimtelijke vormgegeven moeten worden die gezondheid, milieukwaliteit, comfort, mobiliteit, economie en veiligheid integraal verbinden met groen, water, architectuur en infrastructuur. Ruimtelijke ordening moet bovendien anticiperen op technologische en demografische ontwikkelingen die gepaard gaan met een voortdurend veranderende vraag naar ruimte voor mobiliteit, wonen, economie en sociale activiteiten.

Tijdens de gehele keten van een planproces zal binnen een strategisch kader in- en uitgezoomd moeten worden op de directe gezondheidseffecten van elk denkbaar ruimtelijk ontwerp en de kwaliteit(en) van de omgeving. Omgevingskwaliteiten die gebaseerd zijn op zowel meetbare gezondheidseffecten en milieunormen als op moeilijker te verifiëren resultaten van belevingsonderzoek naar aantrekkelijkheid, ruimtelijke kwaliteit, leesbaarheid, comfort en identiteit.

Keuzeverwantschap

Ontwerpen voor gezondheid kent geen blauwdruk. De grote uitdaging voor met name ruimtelijke professionals is het hanteerbaar maken van de gezondheidskwestie binnen toekomstige planprocessen en ontwerpogaven op verschillende schaalniveaus.. Ontwerpen voor gezondheid heeft veel overlappende (groene) oplossingen maar ook vele conflicterende belangen. Conflicterende belangen tussen lifestyle verwachtingen, mobiliteit, economie en een gezonde leefomgeving. Geheel afhankelijk van de schaal en aard van een opgave betekent dit in de praktijk dat op een procesmatige manier de juiste samenhangende keuzes gemaakt moeten worden die uiteindelijk tezamen iets gezondmakends (én nieuws) maken.

Cross-over denken

Planologie = architectuur = landschap = ecologie = klimaat = biologie = economie = psychologie = gezondheid = ...

Maar wie neemt de regie in een complex cross-sectoraal ontwikkelingstraject en volgens welk scenario? Klein beginnen en aanpassingen maken waar het kan, natuurlijk. Hoe zit het als de schaal van de opgave groter wordt? Plan procedures worden aanmerkelijk complexer als er meer partijen bij de opgave betrokken worden. De meest uiteenlopende belanghebbenden (overheid, vastgoedontwikkelaars, instellingen, onderwijs, bedrijven, bewoners), creatieve en technische ontwerpdisciplines en kennisinstituten moeten met elkaar verweven worden.

Brede definitie: gezonde leefomgeving

Gezonde steden zijn groen, hebben voldoende bewegingsruimte, zijn veilig, schoon, sociaal en economisch vitaal en hebben toegankelijke en goed bereikbare voorzieningen. Een gezond platteland heeft een synergetische relatie met de stad voor zowel voedsel- en energievoorziening als de waterhuishouding. De groene open ruimte is klimaatadaptief, kent een grote biodiversiteit en is met de stad verbonden voor recreatie, natuurbeleving en economie. Binnen steden en platteland wordt optimaal gebruik gemaakt van ecosysteemdiensten en duurzame technologie.

Deze gaat niet langer uit van het verbeteren van de ruimtelijke structuur ten bate van economische groei en welvaart, maar van het verbeteren van een gezonde en comfortabele leefomgeving.

Noot

¹ De WHO omschrijft gezondheid als een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en maatschappelijk welzijn en niet slechts de afwezigheid van ziekte of andere lichamelijk gebreken.

² Allergieën, Astma, obesitas, diabetes, hart- en vaatziekten, auto-immuunziekten, kanker en/of algehele verslechtering fysieke en psychische conditie.

³ De checklist van de GGD noemt de volgende aspecten: luchtkwaliteit, geluid, geur, veiligheid, bodem, groen, recreatie, verkeersveiligheid, stedelijke voorzieningen, binnenmilieu, klimaat, licht, sociale veiligheid en sociale kwaliteit.

